

УДК 734: 374-053.6

Т. В. Максимовська
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

У статті проаналізовано особливості вокальної підготовки учнів музичних шкіл: висвітлено важливість обережного ставлення до голосу учня в період мутації; окреслено основні напрямки роботи, такі як вироблення співацької постави, формування вокального дихання, використання розспівок та підбір виконавського репертуару.

Ключові слова: вокальна підготовка, голосовий апарат, мутація, співова постава, співацьке дихання, дикція, артикуляція, виконавський репертуар.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення перед викладачами музичних шкіл постає низка завдань, пов'язаних як із загальним музичним розвитком учнів, їх залученням до світу музичного мистецтва, вихованням різнобічно розвиненої особистості, так і підготовкою талановитих учнів до вступу до вищих музичних закладів освіти. Серед предметів, що вивчаються в музичній школі, саме навчання сольному співові якнайкраще сприяє не тільки музичному розвитку учнів, але й вихованню творчої особистості, сильної та впевненої в собі за різних життєвих обставин. У сучасному інформаційному світі надзвичайно важливого значення набуває вміння зацікавити співрозмовника, грамотно та влучно донести інформацію, в чому головну роль відіграє володіння власним голосом. Незалежно від того, чи буде учень професійно займатися співом у майбутньому, правильно поставлене, приємне звучання голосу стане запорукою успішної кар'єри в багатьох затребуваних сферах діяльності.

У зв'язку з розумінням важливості навчання співу, завдяки зниженню вікових обмежень і відповідно зростанню інтересу до занять сольним співом із боку учнів і їх батьків питання вокальної підготовки учнів музичних шкіл вимагає подальшого доопрацювання й конкретизації.

Аналіз актуальних досліджень. Особливості вокального виховання учнів музичних шкіл у різні роки були досліджені такими видатними педагогами, як Й. Левидов, В. Багадуров, А. Менабени, В. Шацька, К. Малініна, В. Морозов, О. Стахевич та ін. Спираючись на наукові досягнення означених авторів, а також на власний досвід викладання сольного співу в музичній школі, нами були окреслені найбільш суттєві моменти вокальної підготовки учнів музичних шкіл.

Таким чином, **метою** статті стало визначення основних напрямів у роботі над вокальною підготовкою учнів музичних шкіл, висвітлення їх особливостей і надання деяких методичних рекомендацій.

Завдання: проаналізувати найбільш вагомі складові вокальної підготовки учнів музичних шкіл, висвітлити особливості розвитку голосового апарату, пов'язані з явищем мутації голосу; окреслити основні напрями вокальної підготовки: вироблення співочої постави, формування правильного вокального дихання, необхідність використання розспівок, робота над дикцією та артикуляцією, підбір виконавського репертуару.

Виклад основного матеріалу. Вокальна підготовка учнів музичних шкіл має ряд особливостей, які суттєво відрізняють навчання співу від навчання гри на музичних інструментах. Якщо інструментальне виконавство йде шляхом поступового ускладнення педагогічного репертуару, то вокальне передусім ураховує вікові особливості голосів та індивідуальні якості учнів. Така відмінність полягає в наявності в підлітків вікової мутації голосу та пов'язаних із цим періодів: домутаційного (молодшого та старшого), власне мутаційного та післямутаційного. Розглянемо докладніше кожен із них.

Молодший домутаційний період припадає на вік від 7 до 10 років. У цей час звучання голосів хлопчиків і дівчаток однаково легке, дзвінке завдяки головному резонуванню. Голосові зв'язки коливаються лише краями, змикаючись не повністю що призводить до щілини між ними під час утворення звуку [8]. Звучання голосів учнів у цей період позбавлене яскравої динаміки, тому не можна вимагати від дитини голосного співу. У молодший домутаційний період на якості звучання голосу учня безпосередньо позначаються як негативні (дитина стомлена, голодна, неуважна...), так і позитивні емоції. Слід пам'ятати, що в цьому віці учні досить швидко реагують на зміни обставин, вони з цікавістю сприймають різні види діяльності на уроці. Тому викладачеві важливо одразу помічати зміну настрою та вчасно вживати відповідних заходів для підтримки молодшого учня в зібраному, робочому настрої.

Старший домутаційний період – це вік від 10 до 13 років. Завдяки фізичному розвитку організму збільшується об'єм грудної клітини, що призводить до більш глибокого й повного дихання. Голос дитини цього віку набуває польотності й насиченості, його темброве забарвлення стає яскравішим і більш зібраним. У цей час з'являються ознаки грудного резонування. У разі початку систематичної роботи над голосом із молодшого домутаційного віку, голосові м'язи поступово розвиваються, зв'язки можуть коливатися не тільки краями, але й середніми частинами. У старший домутаційний період у дитячих голосах можна розрізнити реєстри так само, як і в дорослих: грудний, змішаний, головний [4, 23].

Поведінка учнів цього віку досить усталена та стабільна, переважно доброзичлива. Діти 10–13 років уже звичні до шкільного режиму, вміють розподіляти власний час і зосереджуватися на виконанні навчальних

завдань. Інтенсивно відбувається формування смаків і вподобань дитини, що обов'язково відображається на підборі виконавського репертуару.

Мутаційний період розвитку голосу пов'язаний зі статевим дозріванням організму дитини, його перетворенням на дорослий. Приблизно з 12 і до 16 років відбуваються значні зміни: діти швидко зростають, у них змінюються риси обличчя. Голоси підлітків у цей період характеризуються напруженим, підчас осиплим звучанням. Їх діапазон зменшується, верхні ноти під час співу можуть виходити крикливо, інколи зриватися або взагалі не проспівуватись. Учні інколи не можуть оволодіти своїм голосом, у них часто виникає бажання відкашлятись. Це відбувається через набряк голосових зв'язок, появу на них слизу. Такі явища обмежують виконавські можливості учня в мутаційний період, але роботу слід продовжувати: дотримуватися співацького режиму, використовувати зручний робочий діапазон, уникати високих нот і голосного співу.

Певні ускладнення в мутаційний період створюють раптові перепади настрою та поведінки учнів. Це пояснюється коливаннями гормонального фону, що є природним для цього віку. Настрій дитини за відносно короткий час може змінюватися декілька разів у протилежний бік: від сміху до замкнутості, від зухвалості до меланхолії. Часто трапляються як моменти гордої самотності – неприйняття оточуючих, так і моменти слабкості, коли дитина вимагає підтримки, пояснення того, що з нею відбувається. Викладачам і батькам слід пам'ятати про особливості цього періоду, пояснювати учням що зміни в організмі – це природний процес, який переживають усі, та відноситися до цього спокійно. Голоси хлопчиків набувають більш інтенсивних змін, бо організм хлопчика росте та змінюється сильніше, ніж організм дівчинки. Час, за який відбуваються зміни, залежить від індивідуальних особливостей організму, тому в кожному окремому випадку мутаційний період проходить по різному й може тривати від декількох місяців (іноді тижнів) до 2–3 років. У випадку запізнілої мутації час її проходження може затягуватись до 5–7 років. В учнів, які займалися вокальною підготовкою до настання мутаційного періоду, зміни в голосі відбуваються не так гостро та проходять швидше [2, 45].

У дівчат мутаційний період проходить в основному менш помітно, бо період росту гортані в них коротший і менш інтенсивний, ніж у хлопчиків. Зміни в голосовому апараті дівчат пов'язані з появою специфічного явища жіночого організму – менструацією. У такі дні нервові та фізичні сили організму слабшають, знижується активність, дезорганізується дихання, голосові зв'язки стають менш пружними й еластичними, що призводить до неможливості нормальної роботи голосового апарату. Трапляються випадки, коли під час особливих днів дівчатам співається легше, голос звучить дзвінкіше, але це помилкове відчуття [7]. Як наслідок відбувається подразнення органів голосоутворення, з'являється хрипота, іноді неможливість навіть чисто

розмовляти. Подібне зловживання співом може спричинити крововилив у зв'язки, тимчасову чи навіть повну втрату голосу.

Отже, питання доцільності проведення вокальної підготовки в періоди загострення має вирішуватись у кожному випадку індивідуально, беручи до уваги характер протікання мутації та попередню підготовку учнів. Зазвичай правильно підібрані норми навантаженні голосу в молодших класах сприяють більш легкому й безболісному протіканню мутаційного періоду. У разі спокійного проходження цього процесу заняття є цілком можливими, бажаними, вони укріплюють організм учня, сприяють більш швидкому та плавному становленню змін за умови уважного й обережного ставлення до здоров'я дитини.

Післямутаційний період деякі дослідники вважають найбільш небезпечним у становленні дорослого голосу. Для післямутаційного періоду притаманне практично доросле звучання голосів, наявність чітко встановленого діапазону, відсутність ускладнень під час співу. Але голоси учнів у цей період відносно швидко стомлюються, у них іноді відчувається порушення вібрато. Оскільки й під час мутаційного періоду досить часто виникає бажання відкашлятися. Післямутаційний період може продовжуватися декілька місяців або років – це час, за який змінюються дитячі автоматизми [9], від чого голосові зв'язки можуть перенапружуватися, та як наслідок послаблюватися, частково не змикатись або працювати нерівномірно. Остаточне завершення формування організму й у тому числі голосового апарату відбувається приблизно до 20–23 років, тому слід з обережністю ставитися до роботи голосових зв'язок у цей період, не перевтомлювати їх.

Заняття з вокальної підготовки учня музичної школі починається з вироблення співочої постави. Співоча постава – це правильне положення корпусу, що забезпечує якісну роботу всього голосового апарату. Виробленню такого положення необхідно особливо ретельно приділяти увагу на початкових етапах навчання, бо в молодшому шкільному віці кісткова система дитини ще формується, в ній багато хрящової тканини, тому існує великий ризик викривлення постави. Викладач неодмінно слідкує, щоб учень тримався прямо, вільно, без напруження.

У молодших класах цілком доречно протягом уроку декілька разів змінити положення: відпрацьовувати окремі елементи твору можна сидячи, а розспівуватися, виконувати твір повністю зручніше стоячи. Спина має залишатися прямою в будь-якому положенні, щоб грудна клітина не давила на черевну порожнину. Плечі учня повинні бути розправлені, в чому допомагає наступна вправа: плечі підтягнути якнайближче до вух, відвести якомога далі назад і опустити вниз. Така проста послідовність завжди стане в нагоді якщо дитина стомилась і втратила відчуття правильної постави. Під час співу стоячи руки вільно опущені, ноги приблизно на ширині плечей для рівномірного розподілу

ваги. У старших класах під час виконання академічних творів доречно покласти кисть однієї руки на кисть іншої, що допомагає співати на опорі.

Під час співу сидючи не можна класти ногу на ногу, сидіти потрібно на краю стільця, руки покласти на стегна ближче до корпусу. Як і під час співу стоячи, правильне положення повинна займати голова й шия учня. Голову слід тримати прямо, м'язи шиї не напружувати, не задирати й не опускати підборіддя. Взагалі, положення тіла учня під час співу має бути природним, не викликати напруження або дискомфорту. Сформована правильна співоча постава мобілізує увагу учнів, організує весь процес навчання співу, сприяє виробленню вірних навичок співу, підтримуючи вірне положення дихального й голосового апарату.

Наступний етап вокальної підготовки учня музичної школи – формування правильного вокального дихання, адже саме від нього великою мірою залежить якість виконання: звуковедення, інтонаційна точність, атака звука, його краса. У повсякденному житті ми не замислюємося над процесом дихання, він проходить сам собою, спокійно й рівномірно, непомітно для нас. Існують різні класифікації типів дихання, серед яких найбільш поширені дві. За першою класифікацією дихання буває чотирьох типів:

1 – ключичне (клавікулярне), коли активні м'язи верхнього відділу грудної клітини, плечового поясу й шиї. Такий тип дихання має поверхневий характер, легені мало наповнюються повітрям, рух гортані обмежений, напружені м'язи шиї. Таке дихання зазвичай не є природним, воно спостерігається під час бігу або при високій температурі тіла. На жаль, саме цей неправильний і шкідливий тип дихання притаманний вокалістам-початківцям;

2 – грудне або реберне (костальне), при якому розширюються верхні ребра й легені заповнюються повітрям. Грудний тип дихання більш притаманний жінкам, його використовують під час виконання звуків у високій теситурі, а також таких технічних складностей як трелі, пасажі, рулади;

3 – черевне (абдомінальне) дихання активізує діафрагму та черевний прес, завдяки чому не тільки верхня, але й нижня частина легенів заповнюється повітрям. Цей тип дихання переважно характерний для чоловіків.

4 – грудочеревне або змішане (косто-абдомінальне, нижньореберне діафрагмальне).

За другою класифікацією типів дихання всього три:

1 – грудне (ключичне як різновид грудного дихання)

2 – черевне або діафрагмальне,

3 – змішане або грудочеревне (косто-абдомінальне). Саме цей тип є найзручнішим для співу, він корисний для здоров'я, дозволяє отримувати необхідну кількість повітря й економно його витратити. Під час співу змішане дихання може наближатися до грудного або черевного залежно від технічних і художніх особливостей конкретного твору [5]. Між

диханням і якістю звуку існує пряма залежність, тому спільною метою викладача й учня повинно бути вироблення вільного дихання й вільних рухів м'язів, які координують роботу всього голосового апарату.

Вокальне дихання на відміну від життєвого відбувається усвідомлено та складається з трьох фаз: вдих, затримка дихання («замок») і видих. Вдих під час вокального дихання дещо триваліший, ніж під час життєвого. Звичайно, на заняттях із вокальної підготовки учням пропонується уявити, як вони вдихають аромат квітів, що є найбільш вдалим порівнянням. Спочатку вдих відбувається дещо повільніше, ніж потрібно під час співу, тому на перших порах не варто брати до вивчення твори у швидких темпах. З часом коли ця навичка закріпиться, швидкість вдихання поступово потрібно прискорювати, слідкуючи, щоб відбувалося необхідне наповнення легенів і в той самий час не піднімалися плечі. У повільних, кантиленних творах потрібно вдихати повільніше та глибше, у швидких – відповідно коротше, енергійніше. Брати дихання можна через рот або ніс, але при постійному диханні ротом висушується задня стінка носоглотки, починається першіння, а вдихання носом некомфортне, особливо під час виконання пісень у швидких темпах, тому краще комбінувати й користуватися змішаним вдиханням. Відпрацювання співацького вдиху – процес тривалий, його становлення пов'язане з фізичним зростанням організму й потребує постійної уваги та корекції.

Так званий «замок» або затримка дихання – фаза, яка відрізняє вокальне дихання від життєвого, це своєрідна точка відліку, з якої безпосередньо починається спів. У момент затримки дихання набране повітря ніби фокусується, служить поштовхом для атаки звука. Учні, які займаються вокальною підготовкою в музичній школі, повинні чітко усвідомлювати необхідність моменту затримки дихання, регулярно виконувати для цього дихальні вправи.

Видих в учнів, які починають займатися вокальною підготовкою, звичайно короткий. На першому етапі занять дихання часто не вистачає навіть на фрази середньої або й короткої тривалості. Учні молодших класів не можуть рівномірно розподіляти видих, повітря в них «вилітає» все й одразу. Вкрай важливо демонструвати дитині, як саме повинно витрачатися повітря та як витрачає його вона. У такий спосіб учні знайомляться з поняттям співу на опорі та вчаться використовувати його практично. Отже, учень має зрозуміти основні вимоги до видиху, серед яких його максимальна тривалість за рахунок економності видиху, рівність і відсутність поштовхів.

Головним завданням вокальної підготовки в музичній школі є розвиток голосу учня. На початку уроку для цього використовуються розспівки та спеціальні вправи – вокалізи. Такі вправи, по-перше, розігрівають голос, готують його до подальшої роботи, по-друге, дають можливість відпрацювати окремі технічні елементи. Розспівки зазвичай являють собою висхідну або нисхідну секвенцію з невеликим за обсягом

звеном. Виконання розспівок сприяє розширенню діапазону, вирівнює звучання перехідних нот, активізує слух учня, поліпшує чистоту інтонування. Окремий вид розспівок – вокалізи, які виконуються без слів, розспівуючи окремі склади або голосні літери. Можливе виконання вокалізів сольфеджіо. При виборі тієї чи іншої розспівки, вправи, викладач повинен пам'ятати, що діти краще сприймають і охоче виконують твори мажорного забарвлення, які викликають інтерес і створюють у них радісний, бадьорий настрій.

Після розспівування корисно зробити коротку паузу в співі та приділити увагу дикції та артикуляції. Це може бути повторення тексту твору, що вивчається, або промовляння скоромовки. Вокальна підготовка учнів також включає знання особливостей вокальної вимови, як-то спів голосних *a, я* та шиплячих приголосних, приєднання приголосної наприкінці попереднього складу до початку наступного, подовжене *p-p* тощо. Корисним є прочитання тексту пісні з виконанням правил вокальної вимови. Вивчення скоромовок можна задавати додому. Щоб робота над дикцією, тобто правильною вимовою тексту, проходила більш успішно, потрібно звертати увагу на артикуляцію – правильне положення рота, язика, піднебіння, гортані під час вимови окремих голосних і приголосних звуків.

Виконавський репертуар учня музичної школи в процесі вокальної підготовки найчастіше складається з творів трьох категорій: 1) пісні для співаків-початківців, 2) пісні відомих виконавців, які подобаються учню, 3) пісні високого рівня складності. Підбір цікавого матеріалу для вивчення в початкових класах – це постійний пошук, довга й кропітка праця. На початку виконавської діяльності учню слід давати для вивчення пісні, невідомі широкому колу слухачів. Натомість підібраний з урахуванням віку, характеру, вокальних даних учня, його виконавських можливостей репертуар дасть змогу починаючому співакові якнайкраще показати свої вокальні й артистичні можливості. У зв'язку з цим зазначимо, що з міцним входженням до суспільного життя вільного доступу в мережу інтернет, значно розширилися можливості пошуку необхідного педагогічного репертуару. Виключно позитивне явище – відносна доступність вітчизняних та іншомовних творів різних рівней складності. Виконання пісень іноземними мовами необхідно починати з простих зразків уже з першого року навчання, паралельно з вивченням вітчизняного репертуару. Це розвиває увагу, пам'ять, прививає учням любов до музики й культури не тільки своєї Батьківщини, але й іншомовних країн. Важливо привчати дітей виконувати вокальні твори мовою оригіналу.

Друга категорія – це пісні, близькі учневі за характером, настроєм – ті, що подобаються і які він сам хоче виконувати. Звичайно, їх можна брати в роботу, але краще як навчальний матеріал. За умови якісного відпрацювання всіх елементів твору, таку пісню можна включити до концерту, але ризик залишається великий: навряд чи виконання учня буде краще, ніж відомого співака.

Пісні високого рівня складності мають широкий діапазон, потребують неабиякого вміння й володіння власним голосом. Виконання складних творів вокалістом-початківцем – завдання здебільшого непосильне для учня музичної школи: спочатку недостатньо вмінь і навичок, не дозволяє обмеженість діапазону, потім настає мутація й постмутаційний період, коли голос потрібно використовувати дуже обережно. І все ж трапляються випадки, коли учень має заспівати ту чи іншу складну пісню, наприклад на шкільному заході. У такому разі завдання викладача – окультурити виконання, виправити найбільш суттєві помилки. Взагалі ж, стосовно репертуару учня музичної школи, який займається вокальною підготовкою, можна висунути такі вимоги. Пісні, підібрані для вивчення й виконання на концерті, повинні:

- передусім подобатися самому учневі;
- мати відповідний діапазон і підходити за тональністю, яку можна змінювати;
- не містити елементів завищеної виконавської складності;
- підходити учневі за характером, відповідати його вікові.

Коли пісня підібрана, слід її прослухати, обговорити її характер, зміст; визначити тональність, діапазон вокальної партії, проаналізувати нюанси вокального виконання. Текст твору краще роздрукувати на окремому аркуші, розділивши його відповідно на куплети. Такий варіант тексту пісні в маленькому форматі зручно носити з собою і при нагоді перечитувати й повторювати. Цей спосіб вивчення є дуже дієвим, він дозволяє за короткий час вивчити значні об'єми навіть іншомовного віршованого тексту.

Висновки. Отже, в даній статті ми проаналізували найбільш суттєві моменти вокальної підготовки учнів музичних шкіл. З'ясували, що голоси хлопчиків і дівчаток у перші роки навчання співу мають між собою більше спільного, ніж відмінностей; висвітлили особливості розвитку голосового апарату юнаків і дівчат у мутаційний і післямутаційний періоди, окреслили такі основні напрями роботи під час здійснення вокальної підготовки учнів музичних шкіл, як вироблення співочої постави, формування вільного співочого дихання, використання розспівок і вокальних вправ, робота над дикцією та артикуляцією, підбір виконавського репертуару. З огляду на важливість і об'ємність порушеної в статті теми, вважаємо за потрібне продовжувати наукову роботу в заданому напрямі з метою більш глибокого розуміння й вирішення окремих питань вокальної підготовки учнів музичних шкіл.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багадуров В. Вокальное воспитание детей / В. Багадуров. – М. : Музыка, 1952.
2. Левидов И. И. Охрана и культура детского голоса / И. И. Левидов. – Л. : Гос. муз. изд., 1939.
3. Левидов И.И. Вокальное воспитание детей / И. И. Левидов. – Л. : Тритон, 1936.

4. Малинина Е. М. Вокальное воспитание детей / Е. М. Малинина. – М.-Л. : Советский композитор, 1967.
5. Менабени А. Г. Вокальные упражнения в работе с детьми / А. Г. Менабени // Музыкальное воспитание в школе. – М., 1978. – Вып. 13.
6. Рамзина И. Постановка голоса как первый этап «большого пути» [Электронный ресурс] / И. Рамзина. – Режим доступа : https://vocalmechanika.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=135:-l-r&catid=3:2009-08-15-15-11-05&Itemid=13.
7. Мутационный период в голосе девочек [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/zanatiavokalom/mutacii-detskogo-golosa/mutacionnyj-period-v-golose-devocek>.
8. Кушнир о воспитании детей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kidsa.pp.ua/pooshhrenie/3867-e-m-malinina-vokalnoe-vozpitanie-detej.html>
9. Мутационный период в голосе мальчиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://sites.google.com/site/zanatiavokalom/mutacii-detskogo-golosa/mutacionnyj-period-v-golose-malcikov#_ftn1

РЕЗЮМЕ

Максимовская Т. В. Вокальная подготовка учеников музыкальных школ.

В статье проанализированы основные составляющие вокальной подготовки учеников музыкальных школ, связанные с возрастными изменениями голосового аппарата в мутационный период. В частности рассмотрены особенности домутационного, собственно мутационного и постмутационного периода, подчеркнута необходимость особенно бережного отношения к голосам учеников на стадии мутации и после неё. В статье также проанализированы основные направления вокальной подготовки учеников музыкальных школ: выработка певческой установки, формирование правильного певческого дыхания. Рассмотрены различные типы дыхания, обусловлена необходимость использования в вокальной практике нижнереберного диафрагмального дыхания, а также других типов в зависимости от характера исполняемого произведения. Освещена важность использования распевов, их функциональное предназначение; затронута тема работы над дикцией и артикуляцией. В статье даны основные методические рекомендации по подбору исполнительского репертуара для учеников музыкальных школ. На основе изложенного материала сделаны выводы о важности рассмотренной проблемы, о необходимости дальнейшего более глубокого изучения отдельных вопросов, связанных с вокальной подготовкой учеников музыкальных школ.

Ключевые слова: Вокальная подготовка, голосовой аппарат, мутация, певческая постанова, певческое дыхание, дикция, артикуляция, исполнительский репертуар.

SUMMARY

Maksymovska T. V. Vocal training of students of musical schools.

The article analyzes the main components of the vocal training of the musical school students associated with age changes in the vocal apparatus during the mutation period. In particular, the features of the pre-mutational, actual mutational and post-mutational period are considered, the need for a particularly careful attitude to the voices of the students at the stage of the mutation and after it is emphasized.

The article also analyzes the main directions of vocal training of the musical school students: production of a singing setting, formation of the correct singing breath. Different types of respiration are considered, due to the necessity of use in the vocal practice of the lower limb diaphragmatic respiration, as well as other types depending on the nature of the work being performed. The significance of the use of chants, their functional purpose, is highlighted; the topic of work on diction and articulation has been raised. The article provides methodological guidelines for the selection of the performing repertoire for students of music schools. On the basis of the above mentioned material, conclusions were drawn about the importance of the problem examined, the need for further in-depth study of certain issues related to the vocal preparation of the students of music schools.

Key words: *vocal training, vocal apparatus, mutation, singing setting, singing respiration, diction, articulation, performing repertoire.*